

УДК 342.726-055.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.30>

Білоус О.А.

*аспірант кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»***ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

Вступ. Гендерне право України характеризується своєю багатогранністю, широким спектром прав та можливостей для реалізації у суспільстві гендерної рівності. Разом з тим, дотичними до гендерно-правових відносин є також ті відносини, які хоча й стосуються заборони гендерної дискримінації та утвердженню гендерних підходів у державному регулюванні, однак за своїм основним змістом відносяться до безпосередньої регламентації інших галузей права, зокрема: адміністративного, трудового, цивільного тощо. Через дану гендерну правову трансформацію, все важче окреслити предмет гендерного правового регулювання, який потребує детального аналізу, крізь призму наданих умов та можливостей для забезпечення, а також існування гендерної рівності.

Постановкою завдання є всебічний аналіз предмета гендерного права з урахуванням його соціо-статевої взаємодії у всіх сферах людського існування та характерних особливостей для об'єктивного його обґрунтування.

Результати дослідження. Більшість науковців, які досліджують проблематику гендерного права використовують традиційний критерій утворення галузей права. Відтак, Аніщук Н. зазначає, що у широкому визначенні предмет правового регулювання гендерного права – це умови та порядок забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у гендерних відносинах, так чи інакше врегульованих різними галузями права, у тому числі допущення в деяких випадках, обумов-

лених фізіологічними відмінностями людини, застосування позитивних дій щодо представників окремої статі (переважно жінок) для вирівнювання правового статусу жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності суспільства [1, с. 75]. З огляду на це, ракурс за яким визначається предмет береться безпосередньо з правотворчої діяльності законодавця, оскільки умовами забезпечення рівності виступають визнані законодавчо гарантії щодо: формування гендерної культури та свідомості, створення за допомогою нормативно-правових актів юридичних механізмів контролю за виконанням приписів, а також порядок забезпечення рівних прав та можливостей, який характеризується закріпленням принципу рівності та заборони дискримінації в Конституції України. Також, до даного обґрунтування предмету можна віднести й впровадження державних та наддержавних інституцій з приводу контролю за дотриманням гендерної рівності, а також імплементацію діючих міжнародно-правових механізмів як важелю впливу та міжнародного гендерного визнання.

Проте, у вузькому визначенні предмета гендерного права до уваги беруться суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації рівноправного статусу жінок і чоловіків [1, с. 75]. При застосуванні даного підходу, предмет гендерного права втрачає свою ідентичність через постійний взаємозв'язок з іншими галузями права, такими як: конституційною, трудовою, адміністративною, кримінальною тощо.

Також, дещо суперечливим є визначення, що предметом правового регулювання гендерного права варто вважати суспільні відносини щодо встановлення засобів забезпечення рівності прав людини незалежно від статі [2, с. 24]. Оскільки, за даного поєднання змішується розуміння предмета та засобів (інструментів чи механізмів) гендерного права, акцент ставиться не на характеристику суспільних відносин, які складають предмет гендерного правового регулювання, а на інструменти та механізми, що допомагають в його практичній реалізації. З огляду на це, дана галузь права ніби існує лише для застосування правових механізмів (зокрема, Урядового уповноваженого з питань гендерної політики, Радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, введення квот тощо), а не як комплекс вже існуючих суспільних відносин, які виникали століттями та мають свій правовий ідентифікатор.

Влучним з наукової та практичної точки зору, є визначення предмета гендерного права за рахунок суспільних відносин в контексті соціо-статевої взаємодії у всіх сферах людської життєдіяльності [3, с. 13]. Зокрема, важливість даного тлумачення полягає в його характеристиці, оскільки наразі за умов євроінтеграції даний комплексний підхід не обмежується лише приватним правом, він перетинає та поєднує в собі також публічне та міжнародне право. Соціо-статева взаємодія акцентує на одному з досі невизначених питань – «гендерної ідентичності», яка має право на існування, проте, все ще не містить юридично-грамотних механізмів зміни статі. Також, його соціальна значимість підвищує рівень гендерно-правової культури, шляхом введення юридичних механізмів захисту та правової процедури поновлення своїх прав.

Доцільними для наукового визначення предмета гендерного права та окреслення суспільних відносин, які входять до складу його правової регламентації, є характеристика його складових компонентів. Зокрема,

по-перше, це відносини щодо реалізації гендерної рівності. Вони є основоположними та головною відмінністю, котра надає гендерному праву певного ідентифікатора. Принципи та підходи реалізації гендерної рівності пронизують сучасне національне законодавство, формуючи окремі правові зв'язки, щодо надання рівних прав та можливостей як представникам чоловічої статі, так і жіночої.

По-друге, це відносини, які реалізуються у процесі встановлення заборони на застосування дискримінації за ознакою статі. Тобто, це є ряд відносин, які створюються та реалізуються на державному рівні, регіональному, місцевому. Також, сюди слід віднести приватні інфраструктури, які відповідно до національного законодавства встановлюють, контролюють та здійснюють моніторинг з поданням звітності, щодо гендерного балансу та проявлених або не проявлених актів дискримінаційного характеру.

По-третє, відносини, що складаються у сфері застосування позитивних дій, як одного із засобів штучного досягнення гендерної рівності. Зокрема, сюди відносяться як створення умов та державних програм, що спрямовані на забезпечення рівності (наприклад, квоти для жінок у парламенті), так і безпосередня їх реалізація у практичній діяльності.

Останньою характерною складовою предмета гендерно-правового регулювання є виконання Україною міжнародних зобов'язань відносно дотримання та забезпечення рівних прав та можливостей для будь якої статі без винятку, що передбачено рядом чинних, ратифікованих Конвенцій, Резолюцій та ін. Зокрема, про цей обов'язок в галузі існування даного роду суспільних відносин прямо зазначається в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Стамбульській конвенції, так як у ході виконання міжнародних стандартів та норм, котрі визнані Україною як національне законодавство, реалізується комплекс правових механізмів із забезпечення гендер-

ної рівності, забороні дискримінації та захисту прав усіх без виключення представників гендерних маркерів в разі їх порушень.

Таким чином, пропонуємо охарактеризувати предмет гендерно-правового регулювання як визначені законодавчо умови та порядок забезпечення й дотримання гендерної рівності в аспекті його соціо-статевої взаємодії у всіх сферах людського буття. Разом з тим, акцентуємо на ідентифікації гендерного права через об'ємну систему таких факторів: соціально-економічних, політичних, культурних, освітніх та правових відносин, в яких довгий час існують та реалізуються принципи гендерної рівності та заборони дискримінації за ознакою статі.

Висновки. Детальне дослідження предмету гендерного права надало можливість поглянути на суспільні відносини, які відносяться

до його сфери регулювання під новим кутом та із сучасними науково-практичними обґрунтуваннями. Таким чином, серед характерних особливостей, які складають його окреслюємо: відносини щодо безпосередньої реалізації гендерної рівності; відносини, які реалізуються у процесі встановлення заборони на застосування дискримінації за ознакою статі; відносини, що складаються у сфері застосування позитивних дій; відносини, які існують у межах виконання Україною міжнародних зобов'язань відносно дотримання та забезпечення рівних прав та можливостей для будь якої статі без винятку. З огляду на це, предмет гендерно-правового регулювання комплексно можливо тлумачити як визначені законодавчо умови та порядок забезпечення й дотримання гендерної рівності в аспекті його соціо-статевої взаємодії у всіх сферах людського буття.

Анотація

Правова система як поняття багатогранне містить в собі різновид галузей права, які регулюють відповідні їм суспільні відносини. А ось вже в сучасній юриспруденції, дані галузі права традиційно розмежовують за певними притаманними їм характерними ознаками, основним з яких є предмет правового регулювання відповідної галузі права. Предмет правового регулювання в свою чергу відповідає за виокремлення спектру відносин, які підлягають правовій регламентації. Фактично, за допомогою виокремлення сегменту суспільних відносин, предмет відповідної галузі права допомагає відрізнити її від інших та утримує правову систему від хаосу й протиріч. Таким чином, характеризуючи предмет правового регулювання простими словами, то він відповідає на запитання: «Які конкретні відносини регулює обрана галузь права?».

Через гнучкість гендерного права та його постійний розвиток, який йде з розвитком гендерної свідомості людства, питання про його детальне дослідження набуває нового сенсу та актуальності, особливо в контексті євроінтеграції. Нові можливості для людей, створюють нові умови та форми реалізації певного спектру прав, які відносяться до гендерного права, що надає предмету правового регулювання постійного видозмінення та трансформацій.

Зокрема, в контексті розвитку ідей щодо гендерної ідентичності, яка формулює нові підходи до самовизнання, впровадження гендерних цінностей з урахуванням верховенства права та спрощення процедури переходу, обґрунтовується детальний розгляд правовідносин, які при цьому відносяться до галузі гендерного права.

Так як, гендерне право наразі стає інклюзивним, а не суто «жіночим» або «чоловічим», питання його правового регулювання зростає, як і виокремлення відносин, які належать до безпосередньої його регламентації. Таким чином, гендерне право захищає вразливі групи населення, при цьому застосовуючи ідею впровадження гендерної рівності. Тож постає цілком доцільне питання, які саме відносини при цьому належать до регулювання гендерного права?

Ключові слова: гендерне право, гендерна рівність, галузь права, предмет гендерного права, гендерна свідомість, правова система, юриспруденція, правове регулювання, інклюзивність.

Bilous O.A. The Subject of Legal Regulation of Gender Relations in Ukraine**Summary**

The legal system, as a multifaceted concept, encompasses various branches of law that regulate corresponding types of social relations. In modern jurisprudence, these branches of law are traditionally differentiated according to their inherent characteristics, the most essential of which is the subject matter of legal regulation of the respective branch of law. The subject matter of legal regulation, in turn, determines the specific range of social relations that are subject to legal governance. In essence, by delineating a particular segment of social relations, the subject matter of a given branch of law enables its distinction from others and maintains the coherence of the legal system, preventing it from descending into disorder or contradiction. Thus, when characterizing the subject matter of legal regulation in simple terms, it answers the question: “Which specific relations are regulated by the chosen branch of law?”

Due to the flexible nature of gender law and its continuous development – parallel to the evolution of humanity’s gender consciousness – the issue of its in-depth study acquires new meaning and relevance, particularly in the context of European integration. New opportunities for individuals give rise to new conditions and forms for the exercise of certain rights that fall within the scope of gender law, which in turn leads to the constant transformation and modification of its subject matter.

Specifically, in the context of the development of ideas concerning gender identity, which introduce new approaches to self-identification, the implementation of gender values in accordance with the rule of law, and the simplification of transition procedures, it becomes necessary to conduct a detailed examination of the legal relations encompassed by the field of gender law.

As gender law is increasingly becoming inclusive – rather than being perceived as solely “women’s” or “men’s” law – the scope of its legal regulation expands, as does the delineation of relations subject to its direct governance. Consequently, gender law serves to protect vulnerable groups of the population, while promoting the principle of gender equality. Thus, a logically justified question arises: Which specific relations fall within the scope of gender law regulation?

Key words: gender law, gender equality, branch of law, subject matter of gender law, gender consciousness, legal system, jurisprudence, legal regulation, inclusiveness.

Список використаних джерел:

1. Аніщук Н. В. Основи гендерного права України : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Н.В. Аніщук. Одеса. Фенікс. 2013. 208 с.
2. Дудник Р. Гендерне право та система права: проблеми теорії та практики. Розділ 1. Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL:<https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/5-1.pdf> с. 23-26 (дата звернення 03. 09. 2025)
3. Крочук М. І. Філософсько-праовий вимір гендерної рівності. автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.12. Львів. 2014. с. 19.

Дата надходження статті: 08.07.2025

Дата прийняття статті: 19.07.2025

Опубліковано: 29.09.2025